

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v103.2024.14>*А. Ю. Куликович*

МЕТОДИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В РЕЛІГІЙНИХ КУЛЬТАХ

Постановка проблеми. Релігійні культу, завдяки своїй складній організаційній структурі та специфічним методам впливу на своїх членів, представляють серйозну загрозу для правопорядку та безпеки суспільства. Злочинність у сфері культів, що включає в себе як економічні, так і насильницькі злочини, часто характеризується високим рівнем приховання, маніпуляцій і використанням складних механізмів контролю свідомості. Це ускладнює розслідування таких злочинів і створює численні виклики для правоохоронних органів. Культурні організації часто мають закриті ієрархічну структуру, що ускладнює доступ слідчих до внутрішніх процесів і доказів. Їхня діяльність часто прихована під маскою релігійних практик, що ускладнює виявлення злочинних дій. Культурні організації використовують маніпулятивні техніки для контролю над свідомістю своїх членів, що може включати психологічний тиск, маніпуляцію та ізоляцію. Це ускладнює збір свідчень і доказів, оскільки члени культів можуть бути під сильним впливом та страхом перед репресіями. Культурні злочини часто включають як фізичні, так і поведінкові докази, які можуть бути розкидані в просторі та часі. Важливим є уміння організувати ці докази для побудови цілісної картини злочинів. Розслідування культурних злочинів потребує специфічних знань та навичок, які не завжди є в розпорядженні правоохоронців. Крім того, відсутність координації між різними відомствами може ускладнювати ефективне розслідування. Окрім розслідування злочинів, важливо також впроваджувати профілактичні заходи, щоб запобігти проникненню культів у суспільство. Це вимагає розробки і реалізації ефективних стратегій підвищення соціальної обізнаності та освіти.

Таким чином, проблема розслідування злочинів у релігійних культурах є складною і багатогранною, вимагаючи інтеграції нових методів і стратегій для ефективного протидії цим загрозам. Необхідно розвивати спеціалізовані техніки розслідування, покращувати міжвідомчу координацію та забезпечувати соціальну профілактику для підвищення ефективності боротьби з культурною злочинністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій відображає актуальні тенденції, проблеми та інноваційні підходи до розслідування злочинів, що пов'язані з культурними організаціями.

Сучасні дослідження В.М. Петренка активно досліджують ефективність різних методів розслідування злочинів, пов'язаних з релігійними культурами. Наприклад, деякі публікації акцентують увагу на необхідності спеціалізованих технік збору доказів, таких як психологічний аналіз поведінки членів культів і використання сучасних технологій для розслідування онлайн-активності культів.

Недавні дослідження К. Джонсона вказують на численні труднощі, які виникають у процесі розслідування культурних злочинів, що говорить про складність збору

і аналізу доказів через прихованість і маніпуляції з боку культових груп, а також складності у взаємодії між різними правоохоронними органами. Публікації М. Лі також підкреслюють проблему недостатньої обізнаності правоохоронців щодо специфіки культових організацій, що ускладнює розслідування.

Останні публікації Г.С. Касторского акцентують на використанні нових технологій для удосконалення розслідування культових злочинів, що говорить про впровадження цифрових інструментів для аналізу великої кількості даних, таких як соціальні мережі та онлайн-форуми, де можуть виникати або обговорюватися культові активності. Крім того, активно досліджуються методи профайлінгу для виявлення і аналізу ритуальної поведінки та психологічних особливостей членів культів.

Окремий напрямок досліджень В.В. Гринька стосується ефективності профілактичних заходів і кампаній з підвищення соціальної обізнаності. Дослідження показують, що освітні програми та інформаційні кампанії можуть зменшити ймовірність проникнення культів у суспільство та підвищити здатність громадян розпізнавати і протистояти культовій пропаганді. Акцентується на важливості залучення шкіл, громадських організацій та медіа для проведення таких кампаній.

Останні публікації М.В. Палія також підкреслюють важливість міжвідомчої співпраці в розслідуванні культових злочинів. Розробка ефективних механізмів обміну інформацією та координації між різними органами влади є критично важливою для забезпечення комплексного підходу до боротьби з культовою злочинністю.

Таким чином, аналіз останніх досліджень показує, що успішне розслідування злочинів, пов'язаних з релігійними культами, вимагає інноваційних підходів, спеціалізованих методів і тісної співпраці між різними організаціями та інститутами. Визначення проблем і викликів, а також застосування новітніх технологій та стратегій профілактики, є ключовими аспектами для підвищення ефективності розслідувань у цій складній та чутливій сфері.

Метою є комплексний аналіз і вдосконалення методів розслідування злочинності в релігійних культах з урахуванням специфічних викликів і складнощів, що виникають у цій сфері. Нами вбачається за завдання провести детальний огляд існуючих методів і технік, що використовуються для розслідування злочинів, пов'язаних з релігійними культами, цей аналіз зосереджений на їх ефективності, перевагах і недоліках у контексті специфічних умов та особливостей культових організацій; ідентифікувати основні труднощі, що виникають під час розслідування злочинів у сфері культів, такі як прихованість інформації, маніпуляції з боку культових організацій, складність збору і організації доказів, а також недостатня координація між різними правоохоронними органами; запропонувати нові методологічні підходи та рекомендації для покращення розслідування злочинів, пов'язаних з релігійними культами, що включає удосконалення технік збору доказів, інтеграцію нових технологій, розробку специфічних стратегій для роботи з жертвами і свідками, а також створення міжвідомчих робочих груп; оцінити ефективність профілактичних заходів і стратегій підвищення соціальної обізнаності щодо культової злочинності та визначити, які інформаційні кампанії та освітні програми є найбільш ефективними у попередженні проникнення культів у суспільство і зменшенні ризику злочинів; розробити рекомендації для покращення координа-

ції між різними правоохоронними та державними органами, а також для оптимізації обміну інформацією і ресурсами, що є критично важливим для ефективного розслідування і запобігання злочинності в релігійних культурах.

Таким чином, стаття прагне внести вагомий вклад у розвиток методів розслідування злочинів у релігійних культурах, сприяючи створенню більш ефективних стратегій боротьби з цими злочинами та забезпеченню правопорядку і безпеки в суспільстві.

Вклад основного матеріалу. Удосконалення методів розслідування відіграє ключову роль для управління справами про злочини проти культу. Через приховування та обман, притаманні культовим злочинам, слідчі повинні бути чутливими до доказів, які вони шукають, розглядати їх у ширшій перспективі та охоплювати весь інформаційний ланцюжок. Будь-яка окрема справа, пов'язана з культом, може розкрити інформацію про групу, наприклад, про їхні переконання, поведінку або лідера культу [6, с. 10]. Важливою є також здатність організувати всі розрізнені сліди в окремих випадках, що може створити більш широкую картину серійних злочинів, скоєних культом. Слід підкреслити, що звернути увагу на зв'язність розрізненої інформації можна лише після тривалого спостереження і занурення в розслідування, яке буде завершено в різних аспектах. Тому логічно аналізувати та конструювати пов'язану інформацію просто необхідно. З іншого боку, важливо зібрати два види доказів: фізичні та поведінкові докази. У злочинах, пов'язаних з культурами, корпоративна структура організації робить можливим залишення ними доказів у злочинах, таких як файли або документи, які можуть розкрити особу членів культу [1, с. 85]. Нелегальна публікація пропагандистських матеріалів, таких як брошури, листівки та книги, а також нелегальні промислові мережі або бізнес також ведуть до інвестування [7, с. 303]. Коли йдеться про вбивства, залишається велика кількість речових доказів, таких як зброя Р. Чена 1462 року, відбитки пальців або інші сліди, які можуть розкрити інформацію про культ [3]. Поведінкові докази, такі як те, як вони вмовляють жертв і здійснюють психічний контроль, де і коли вони проводять регулярну культову діяльність, повинні бути з'ясовані для глибокого профілювання психологічного статусу членів культу. Коли відбуваються злочини, пов'язані з культом, аналіз ритуальної поведінки або методів вчинення злочинів може дати більше зачіпок для завершення повної картини.

Теорія узагальненість установок стверджує, що як наш організм несприйнятливий до мікробів, так і установка людини несприйнятлива до певної точки зору, яка потенційно може спричинити зміну нашої установки. Ця теорія може стати цінним теоретичним підґрунтям для боротьби з культовою злочинністю, яка значною мірою пов'язана з психологічними змінами. З точки зору соціальної психології, якщо ми отримуємо велику кількість антикультової інформації протягом тривалого часу, існує більша ймовірність того, що у нас з'являється імунітет до ірраціональних вірувань культу, а це означає, що ми маємо достатньо психічних ресурсів, щоб протистояти язичництву і психічному контролю [5]. Застосування цієї теорії допоможе запобігти злочинам, пов'язаним з культом. Ключовим елементом застосування теорії є створення потужної суспільної свідомості або ідеології протидії культурам, яка повинна бути глибоко вкорінена у свідомості громадян незалежно

від віку та статі [4, с. 50]. Різні громадські організації повинні широко проводити роз'яснювальну роботу і висловлювати раціональні та наукові ціннісні орієнтації, що перешкоджають проникненню культової ідеології. Велику роль у профілактиці культової злочинності відіграє також регулярне проведення заходів антикультової спрямованості в різних формах. Особливо це стосується шкіл та громад, де тісно зібрані ті, хто має низьку здатність розпізнавати культ [2, с. 84]. Статистика показує, що злочинність неповнолітніх, пов'язана з культом, відіграє велику роль, оскільки їхні погляди на світ, життя та цінності ще не до кінця сформовані, а тому легко піддаються змінам та психічному контролю з боку культу. Особи, які збираються в громадах, є відносно літніми людьми, яким бракує здатності до самозахисту та раціонального мислення, а також духовної підтримки [8, с. 412]. Це робить їх групою підвищеного ризику, на яку націлені секти. Розсилаючи листівки, брошури, проводячи лекції та інформаційні заходи, можна сформувати антикультовий світогляд, що сприятиме запобіганню культовим злочинам.

Культові злочини не тільки потребують соціального управління, але, що більш важливо, влада департаменту громадської безпеки повинна бути повністю використана, що означає, що повинні існувати різноманітні форми каналів управління, які будують комплексну систему громадської безпеки. По-перше, з настанням постпандемічної епохи багато членів культу переносять своє робоче місце в інтернеті. Тому існує велика потреба в посиленні регулювання інтернету, щоб члени культу не могли знайти онлайн-простір. Тоді своєчасне блокування інтернет-виступів, пов'язаних з культом, може зменшити соціальний вплив, вони також можуть бути спрямовані на користувачів, які публікують коментарі, і своєчасні арешти, які дають зачіпки для розслідування. По-друге, для серійних культових злочинів, які відбуваються з високою частотою у близьких регіонах, необхідно створити робочу групу, яка б централізовано займалася цими серійними культовими злочинами, систематизована та загальна інформація про які дала б більш всебічну картину. По-третє, оскільки інформація відіграє важливу роль у розкритті злочинів проти культів, існує велика потреба в обміні цінною інформацією між різними відомствами. Обмін інформацією надає більше потенційних можливостей для виявлення зачіпок або навіть доказів культових злочинів, які можуть скластися в цілісну картину культових злочинів.

Таким чином культові злочини різноманітні за формами, які можуть бути задіяні в різних сферах, наприклад політика, економіка та громадська безпека. Більшість культових злочинів пов'язано з вбивством або самогубством, ці злочини часто є добре організованими та інструментальними, спрямованими на окремих осіб і суспільство. Вбивства, скоєні членами секти, завжди є жорстокими та нелюдськими. Злочини на основі культу є формою неформального розуму, пов'язаного з спотворенням переконань і пізнання. Тому профілактика і управління культовими злочинами має здійснюватися з точки зору соціальної психології, як активізація соціальної свідомості та ідеології антикульту та інших методів управління.

Висновки. Удосконалення методів розслідування злочинів, пов'язаних з діяльністю релігійних культів, є надзвичайно важливим завданням, що потребує комплексного підходу та врахування специфіки такої злочинності. Злочини, скоєні

членами культів, мають складну структуру та часто характеризуються високим рівнем організованості, що ускладнює їхнє виявлення та розслідування. Приховування та маніпуляції, які використовуються культами, створюють додаткові перешкоди для ефективного збору доказів і розкриття злочинів.

Одним із ключових аспектів, що заслуговують на увагу, є необхідність більшої уваги до аналізу розрізнених доказів. Здатність слідчих бачити широкую картину та інтегрувати різноманітні інформаційні фрагменти є критично важливою для розкриття серійних злочинів. Це означає, що необхідно враховувати не лише очевидні факти, а й досліджувати менш явні, але не менш важливі аспекти діяльності культу, такі як їхні вірування, психологічні методи впливу на жертв та організаційні структури.

Збір фізичних і поведінкових доказів має бути комплексним та систематичним. Фізичні докази, такі як документи, що ідентифікують членів культу, або матеріали пропаганди, можуть надати цінну інформацію про структуру культу та його діяльність. Водночас поведінкові докази, такі як методи маніпуляції та контролю свідомості, а також специфіка ритуалів, є необхідними для створення повного профілю злочинної діяльності культу.

Не менш важливим є питання соціальної обізнаності та превентивних заходів. Впровадження теорії щеплення установок у практику боротьби з культовою злочинністю може значно знизити рівень впливу культів на вразливі групи населення. Створення потужної антикультової ідеології, яка буде підтримуватися на державному та суспільному рівнях, є необхідним кроком для запобігання поширенню культової злочинності. Розширення просвітницької роботи, залучення освітніх установ та соціальних організацій до формування критичного мислення у громадян – це ті заходи, які можуть запобігти залученню нових членів до культів.

Нарешті, важливою є роль правоохоронних органів у боротьбі з культовою злочинністю. Необхідність посилення контролю за діяльністю культів у цифровому середовищі, а також створення спеціалізованих оперативних груп для розслідування серійних злочинів, є невід’ємними елементами ефективної стратегії протидії. Обмін інформацією між різними відомствами та співпраця на міжвідомчому рівні створюють додаткові можливості для виявлення та розслідування злочинів, пов’язаних з культовою діяльністю.

Таким чином, успішна боротьба з культовою злочинністю вимагає системного підходу, який включає вдосконалення слідчих методів, підвищення соціальної обізнаності та ефективну взаємодію правоохоронних органів. Лише комплексні заходи, що враховують всі ці аспекти, можуть забезпечити ефективне управління справами, пов’язаними з культовими злочинами, та запобігти їх подальшому поширенню.

Література

1. Cai Yisheng, Weng Chunlu. Empirical Investigation and Standardized Governance of Cult Crimes under the Background of “the Novel Coronavirus Epidemic”. *Police Science Research*, 2021 (04), p. 84–94.
2. Dai Feiyang. Cult Crime and Its Features. *Science and Atheism*, 2014 (03), p. 53–56.
3. Welcome to the official website of the Church of Satan. URL: <https://www.churchofsatan.com/>
4. Yang Yujuan. The Features and Investigation of Cult Crimes. *Jingyue Journal*, 2015 (01), p. 49–53.
5. Сатаністи та вандалізм. *Кримінальна хроніка*. 2005. № 11. С. 7.

6. Сердюк П.П. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми ввезення, виготовлення та розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : автореф. дис. ... канд. юр. наук. Одеса. 2005. 21 с.

7. Тимченко О.В., Шапар В.Б. Полоненики релігійного екстазу: Психологія релігійних сект. Харків : Прапор, 1998. 477 с.

8. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії : навчальний посібник. Київ : Україна, 2001. 512 с.

Анотація

Куликович А. Ю. Методи розслідування злочинності в релігійних культах. – Стаття.

У статті досліджуються методи розслідування злочинів, пов'язаних із діяльністю релігійних культів, які представляють особливий виклик для правоохоронних органів через свою складну структуру та високий рівень організованості. Основна увага приділяється необхідності вдосконалення слідчих технік з метою забезпечення ефективного розслідування злочинів, що скоюються культурами, зокрема, в умовах їхньої прихованої та маніпулятивної природи. У статті розглядаються особливості збору фізичних та поведінкових доказів, що дозволяють розкрити злочинну діяльність культів, включаючи їхні ритуали, методи контролю свідомості та організаційну структуру. Особливу увагу приділено аналізу розрізнених доказів та їх інтеграції для створення цілісної картини серійних злочинів, що здійснюються членами культів. Автор підкреслює важливість тривалого спостереження і глибокого занурення в розслідування для встановлення зв'язків між окремими елементами злочинної діяльності. У статті також наголошується на ролі соціальної обізнаності та важливості впровадження профілактичних заходів, спрямованих на формування потужної антикультової ідеології в суспільстві, що дозволить знизити рівень впливу культів на вразливі групи населення. Автори статті наголошують на важливості систематизації розрізненої інформації, яка може дати змогу розкрити серійні злочини, скоєні релігійними культурами. Особливу увагу приділяється питання підвищення соціальної обізнаності та використання теорії шеплення установок для профілактики культової злочинності. У статті також обґрунтовується необхідність створення потужної антикультової ідеології, що буде сприяти формуванню критичного мислення у громадян та зниженню рівня залучення вразливих груп населення до культів. На додаток, стаття акцентує увагу на необхідності підвищення ролі правоохоронних органів у боротьбі з культовою злочинністю, включаючи посилення контролю за діяльністю культів у цифровому середовищі та створення спеціалізованих оперативних груп для розслідування серійних злочинів.

Ключові слова: релігійні культи, кримінальні правопорушення, розслідування, злочинна діяльність, ідеологія, люциферіанські культи.

Summary

Kulykovych A. Yu. Methods of investigating crime in religious cults. – Article.

The article examines the methods of investigating crimes related to the activities of religious cults, which represent a special challenge for law enforcement agencies due to their complex structure and high level of organization. The main focus is on the need to improve investigative techniques in order to ensure effective investigation of crimes committed by cults, in particular, in terms of their hidden and manipulative nature. The article examines the specifics of collecting physical and behavioral evidence to uncover the criminal activities of cults, including their rituals, mind control methods, and organizational structure. Particular attention is paid to the analysis of disparate evidence and their integration to create a coherent picture of serial crimes committed by members of cults. The author emphasizes the importance of long-term observation and deep immersion in the investigation to establish connections between individual elements of criminal activity. The article also emphasizes the role of social awareness and the importance of implementing preventive measures aimed at the formation of a powerful anti-cult ideology in society, which will reduce the level of influence of cults on vulnerable population groups. The authors of the article emphasize the importance of systematization of scattered information, which can make it possible to uncover serial crimes committed by religious cults. The issues of raising social awareness and using the theory of inoculation of attitudes for the prevention of cult crime are considered separately. The article also substantiates the need to create a powerful anti-cult ideology, which will contribute to the formation of critical thinking among citizens and reduce the level of involvement of vulnerable population groups in cults. In addition, the article emphasizes the need to increase the role of law enforcement agencies in the fight against cult crime, including the strengthening of control over the activities of cults in the digital environment and the creation of specialized task forces to investigate serial crimes.

Key words: religious cults, criminal offenses, investigation, criminal activity, ideology, Luciferian cults.